

A gépjárművek környezetszennyező hatásának mérése a jövőben

Juhász István rendőr főhadnagy
BM Anyagi és Technikai csoportfőnökség

Az emberiség fejlődésének történetében meghatározó jelentőségű ipari forradalomtól kezdődően – szinte egyidejűleg – megjelentek azok az ipari melléktermékek is, amelyek a természettől idegen voltak miatt káros hatásukkal veszélyeztették a környezetet.

Kedzetben úgy tűnt, hogy a természet regenerálódó képességét az ipari hulladékok nem befolyásolják, azonban több állat- és növényfajta teljes kipusztulása *mindjobban felhívta a figyelmet a viaszto képre*: az emberi faj fennmaradása, léte forog veszélyben.

A probléma súlyosságához viszonyítva igen lassan, különböző önös érdekektől akadályozva, megindult ugyan egyes károsító hatások ellen a védekezés, azonban a környezetvédelem tulajdonképp csak jóval a II. világháború után, a nukleáris robbantások okozta félelemtől is hajtva nyert polgárjogot.

Századunk egyik nagy vívmánya – a természetes anyagok pótlását, helyettesítését biztosító – szintetikus előállítású „műanyagok” megjelenése tovább rontotta ezt a helyzetet. Előállításuk környezetszennyező hatásán túl további szennyező hatás, hogy a felhasznált vagy hulladék anyagokat a természet már többé nem képes elbontani.

Napjainkban – jól érzékelhetően – a természet oltalma több irányú feladatot jelent: a különböző nyersanyagok kitermelésétől, feldolgozásától egészen az elhasznált és hulladék anyagokig az ember felelőssége, hogy jóléte ne legyen léte veszélyeztetője.

Az iparosodás nagy vívmánya a motorizáció is, amely már a mai ember nélkülözhetetlen elemévé nőtte ki magát.

A motorizáció – Watt gőzgépétől a Vénusz rakétáig – egy állandóan felfelé ívelő, dinamikus, más iparágakra is húzóerővel bíró fejlődésen ment keresztül. Ez az új „*lételem*” az ember és a természet számára kellemetlen következményeket is jelentett. A belsőégésű motorokkal, e csodálatos szerkezetekkel együtt egyszerre több károsító tényezőt kellett elviselni: zajt, a füstöt és egyéb, nem látható égéstermékét.

A motorok tökéletesítésével párhuzamosan az üzemanyagok műszaki jellemzőit, köztük a kompresszió tűrőképességet különböző anyagokkal befolyásolják. Az e célra alkalmas egyik vegyület például: az *olomtetratit*. Ez az éghetetlen benzinadalék a motorból a kipufogórendszeren keresztül távozik. Így évek során több tonna ólom kerül finom eloszlásban a levegőbe, a növényzetre, a talajba, ami közvetlenül és közvetve is komoly károsodást okozhat minden élő szervezetben.

Ismeretes, hogy épp a közelmúltban mutattak be olyan, a kipufogócsőbe építhető katalizátort, amely a szennyezést lényegesen csökkenti. Ugyancsak e probléma megoldást célozzák az olyan adalékanyagok alkalmazására tett lépések, amelyek kevésbé veszélyesek a környezetre.

A tüzelőanyag adagoló szerkezetek beállítási hibái miatt – úgy benzinnel, mint a gázolajjal működő járműmotoroknál – a nem tökéletes égés jól érzékelhető kísérő jelensége a füstölés, amely kedvezőtlen időjárási körülmények mellett, különösen a nagyvárosokban okoz „*smog*”-ot!

Az a törekvés, hogy legalább az elkerülhetetlen szennyezés minimális szinten legyen tartható, igényli a káros anyagok mennyiségének korlátozását, mérésekkel történő ellenőrzését, a mérési eljárások leírását, illetve megbízható végrehajtását.

Magyarországon a gépjárműmotorok megengedett környezetszennyezési értékeit a 23/1975. KPM sz. rendelet előírásai tartalmazzák.

Ezek szerint:

- Az Ottó rendszerű motorral működő gépkocsi által kibocsátott kipufogógáz szénmonoxid tartalma sem a motor üresjáratú fordulatszámán, sem a maximális fordulatszámán 60%-ánál a 4,5 térfogat százalékot nem haladhatja meg. A motor kartergázt a szabadba nem bocsáthat ki.

- A dízel rendszerű motorral működő motoros jármű által kibocsátott kipufogógáz korom tartalma az 550 mg/m³-t nem haladhatja meg. (Ez K=3 értéknek felel meg.)

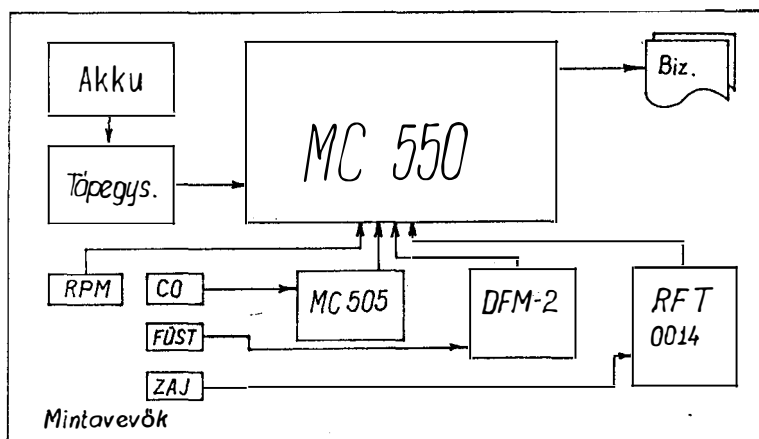
- A motoros jármű által keltett zaj nem haladhatja meg szgk. esetén a 82 dB értéket.

A rendeletben előírt értékeket a gépjárművek időszakos műszaki vizsgáztatásakor az autófelfügyeletek mérik, ellenőrzik. Környezetünk megóvása és a környezetszennyezettség alacsony szintre szorítása érdekében célszerű, ha a forgalomban részt vevő járművek nemcsak a műszaki vizsgáztatásakor, hanem folyamatosan is megfelelnek az előírásoknak. Ennek a törekvésnek kezdeti lépése az, hogy a jövőben közutakon a rendőrségnek az egyéb közlekedésbiztonsági ellenőrzéseken túl, műszeres mérést is lesz módja végezni ilyen célzattal.

A Belügyminisztérium - e sajátos feladatköréből eredően - fejlesztést kezdeményezett a Csepel Művek HITEKA Gyáránál egy olyan komplett műszer kialakítására, amely gyorsan, megbízhatóan, a szubjektív beavatkozás kizárásával a környezetet károsító jellemzők mérését, írásos kiértékelését elvégzi.

A fejlesztés eredményesen befejeződött, a KKM-500 típusjelű, közúti környezetszennyezettséget mérő műszer közúti próbahasználata hamarosan megkezdődik.

A műszer elvi felépítését az 1. ábra mutatja be.

1. ábra KKM-500 elvi felépítés

Mérőrendszer részei:

központi egység	ELKON MC550
CO mérő	ELKON MC505
füstölésmérő	DFM-2
zajszintmérő	RFT-0014

A mérőrendszer központi egységének működése kizárja, hogy a mérést végző személy a mérési eredményt befolyásolhassa, illetve ellenőrzi, hogy a mérések csak az előírt körülmények között történhessenek meg.

A mérés eredményei sorszámozott, dátummal ellátott minden szükséges adatot tartalmazó formában, két példányban kerülnek kinyomtatásra. A szolgálat befejeztével a jó és rossz eredményt adó mérések számai statisztikusan kinyomtathatók, a készülék nullázható.

A központi egység (típusjele ELKON MC 550) minden bekapcsolásnál öntesztelést végez, a kezelési hibát automatikusan kijelzi és nyomtatásban utasítást ad a helyes kezelésre.

Működése a 11,5–13,2 Voltos feszültségtartományban megbízható. A vizsgált gépkocsi motorjának fordulatszámát 0–9990 fordulat/perc értékhatáron belül méri.

A batósági mérés alkalmával a következő méréseket végezheti:

CO₂ - és fordulatszám-mérés;

CO₂- fordulatszám- és zajszintmérés;

füstölésmérés maximumérték figyeléssel;

zajszintmérés maximumérték figyeléssel.

A központi egységhez csatlakozó ELKON MC 505 jelű mérő műszer a benzinüzemű gépjármű porlasztójának gazdaságos és a környezetszennyezés szempontjából optimális beállítását képes ellenőrizni különböző fordulatszám tartományokban.

A benzinüzemű gépjárművek porlasztóival szemben támasztott követelmény:

A motor változó benzin–levegő keverési arányának és e keverék megfelelő mennyiségének biztosítása a motor különböző üzemi körülményei között. Ez a követelmény kiegészíthető azzal, hogy a motorból minél nagyobb teljesítmény legyen elvezethető és minél gazdaságosabb körülmények között.

E bonyolult feladatnak a porlasztó akkor felel meg a legjobban, ha:

– felesleges üzemanyagfogyasztás nélkül az egyenletes alapjárat eléréséhez üres járatban viszonylag dús keveréket szállít a motornak;

– részterhelésnél a motor által megkövetelt keverési arányt a legjobb fajlagos fogyasztás mellett biztosítja;

– hirtelen terhelésnél az átmeneti keverékképzési zavarokat kiegyenlíti vagy megszünteti;

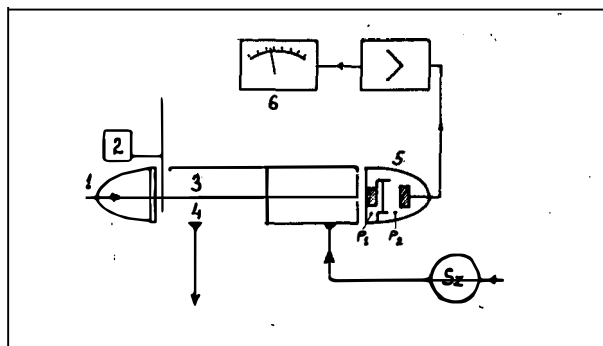
– teljes terhelésnél a legnagyobb teljesítmény elérése céljából a megfelelő keverési arányt adja.

A porlasztó beállításánál tehát ügyelni kell a vele szembeni bonyolult elvárások optimális és a környezetszennyezés tekintetében is elfogadható értékek elérésére.

A beállítás megfelelősége céljából a motorokat alapjáraton és a maximális fordulatszám 2/3-nál ellenőrizni kell. E tartományokon a kibocsátott CO-tartalom nem lépheti túl a 4,5 térfogatszázalékot.

A kipufogógáz CO-tartalmának meghatározására a gyakorlatban több eljárás ismert. Ezek lehetnek pl., a hővezetőképesség értékelése, az égéstermék utólagos oxidációja, illetve a kipufogógáz infrasugár-abszorpcióján alapuló mérések.

Az MC 505 jelű műszernél az infrasugár-abszorpcióján alapuló módszert alkalmazták. E gáz-elemzők működése azon alapul, hogy a kipufogógázban levő komponensek infrasugárzási tartományban egymástól eltérő abszorpcióval bírnak.

2. ábra. Infra abszorpciós CO mérés vázlatja

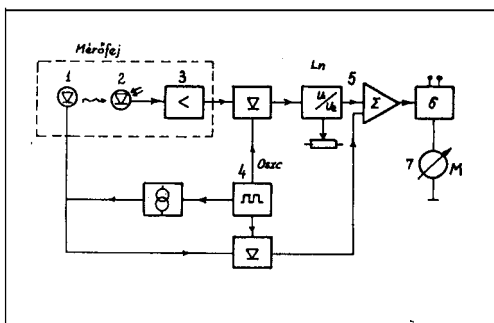
1. Infraszugárzó	4. Mérőkamra kipufogógázzal
2. Forgó blende	töltve
3. Összehasonlító kamra	5. Érzékelő
semleges gázzal töltve	6. Kijelző műszer

A műszer működése a 2. ábra alapján a következő:

A két geometriailag azonos méretű, különböző gázzal (3,4) töltött kamrán a forgó blendével szaggatott infraszugárzás energiája halad át. A két kamrában az energiaelnyelés a bennük levő gázok abszorpciójától függően különböző. A két kamrát elválasztó igen érzékeny membrán az abszorpcióval arányos felmelegedésből eredő nyomáskülönbséget érzékeli. A membrán kitérése - mint elmozdulás - kapacitív úton analóg vagy digitális módon megjeleníthető.

A műszer mérési tartománya 0-8 tf %-ig terjed. A kalibráció beépített kalibátorral 4,5 tf %-értékben történik. A mérési idő a bemenettől mérve 5 secundum. A mérési hiba 5%-ot nem haladhatja meg. A tápfeszültségnek 11,5-13,2 V tartományon belül kell elhelyezkednie.

A központi egységhez csatlakoztatható a DFM-2 típusú műszer, amely a dízel motorok kipufogó gázainak vizsgálatára szolgál. A kipufogó gáz korom tartalmának mennyisége jellemző az üzemanyagadagoló beállításának helyességére.

3. ábra. Dízel füstölésmérő vázlatja

1. Fénykibocsátó egység	4. Oszcillátor
2. Fényérzékelő	5. Tartó-követő jelválasztó
3. Előerősítő	6. Kijelző egység

A műszer működése a Lambert-törvény összefüggésének felhasználásán alapul, amely szerint

$$I = I_0 e^{-Kl}$$

I_0 - a beeső fénysugár fényerőssége;

I - áthaladó fénysugár fényerőssége;

K - elnyelési tényező;

l - optikai út hossza.

A dízel motor kipufogógáz korom tartalmának mennyiségére a „ K ” elnyelési tényező jellemző érték.

Az elvi működés a következő:

A fénykibocsátó kiinduló fény a füstgázokon áthaladva az érzékelő fotodiódákra jut. A fotodiódán keletkezett elektromos jelváltozás az erősítő egységen keresztül a jelfeldolgozó értékelőbe kerül. A kiértékelő közvetlen az elnyelési tényezőt jeleníti meg pillanatnyi érték vagy maximális füstölési érték formájában, a készüléken levő kapcsoló állásától függően.

A DFM-2 füstölésmérő készülék tápfeszültség igénye 12 V, mérési tartománya 0 és 5 K érték között van. A mérések során a beállítási érték időigénye 0,2 secundum. Működési hiba nem haladja meg a 0,2 K értéket.

Az alpműszerrel szemben támasztott azon követelmény, hogy a gépjárművek által keltett zaj meghatározására is alkalmas legyen, összefügg a 23/1975. KPM számú rendeletben foglaltak betartásának igényével.

A zajmérő készülékek mérőátalakítója egy nagy érzékenységű kondenzátor-mikrofon, amelyről a zaj okozta változó vagy átlagolt stb. jelet elvezetik és megfelelő erősítés után megjelenítik.

A mért frekvencia tartománya általában 10 Hz-től 20 kHz-ig, a mért hangnyomás tartománya 50-140 dB-ig terjed, több mérési intervallumra osztva.

(Ismertebb készülékek RFT-0014, ROHDE-SCHWARZ ELT 2. BRUEL et. KJAEK 2213 típ.)

A KKM 550 típusú környezetszennyezettséget mérő műszer központi egységéhez az RFT-0014 típusú zajszintmérő csatlakoztatható. A készülék által mérhető frekvenciatartomány 31,5 Hz-től 8 kHz-ig, a hagyományos mérési tartománya pedig 35-től 140 dB-ig terjed. A készülék tápfeszültsége 9 V.

A KKM 500 jelű komplett mérőrendszer csatlakozó egységeivel együtt a közlekedési rendőri szolgálatnál a LADA 1200 típusú gépkocsiban szállítható.

A központi egység a mérési művelet során a gépkocsi csomagtartójában marad, míg a csatlakozó mérőműszerek a méréstől függően kerülnek használatba.

A fejlesztés technikai kivitelezője a Híradástechnikai Gépgyár lelkes, nagy szakértelmű kollektívája.

A leírt KKM 500 típusjelű mérőrendszer fejlesztése, majd az országosan kiterjeszthető közúti joghatásos mérés bevezetése az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal, valamint a Belügyminisztérium szoros együttműködésével valósul meg. E hármas együttműködés eredményeként a jövőben a rendszeres közúti ellenőrzés egy fontos összetevője lesz a KKM 500 műszerrel végrehajtott objektív mérésorozat, amely távlataiban nemcsak a gépjárműmotorok jobb beállítását eredményezve az energiahordozók gazdaságosabb felhasználását segíti majd elő, hanem ezzel együtt a természet védelmét is szolgálja fogja.